

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-12>

УДК 330.341.1:332.142.6

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНО АКТИВНИМ БІЗНЕСОМ

INTERNATIONAL STANDARDS OF INTRODUCTION OF ECOLOGICAL PRINCIPLES OF SOCIAL RESPONSIBILITY BY INNOVATIVE ACTIVE BUSINESS

Могильна Людмила Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9053-5177>

Ткаченко Вікторія Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2924-4012>

Mohylna Liudmyla, Tkachenko Viktoriia
Sumy National Agrarian University

Стаття присвячена питанням впровадження екологічних принципів соціальної відповідальності згідно міжнародних стандартів інноваційно активним бізнесом. Досліджено, що незважаючи на наявність різних міжнародних практик у галузі соціальної відповідальності, кожне підприємство здатне формувати свій спосіб взаємодії зі співробітниками, суспільством та навколишнім середовищем, мінімізуючи соціальні витрати розвитку бізнесу. Сформульоване своє бачення дефініції «соціальна відповідальність бізнесу». Наголошено, що впровадження принципів соціальної відповідальності об'єктивно спричиняє значні витрати підприємств, на які частіше наважуються інноваційно активні суб'єкти, які у довгостроковому періоді компенсуються зростанням доходів від поліпшення іміджу, ділової репутації, що в кінцевому підсумку вплине на підвищення конкурентоспроможності.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, підприємство, інноваційно активний бізнес, навколишнє середовище, міжнародні стандарти.

The article is devoted to the implementation of environmental principles of social responsibility in accordance with international standards for innovative businesses. It is investigated that despite the existence of different international practices in the field of social responsibility, each company is able to form its own way of interacting with employees, society and the environment, minimizing the social costs of business development. The vision of the definition of social responsibility of business is formulated. It is determined that the environmental component of social responsibility is considered as conscious and voluntary participation of business in programs for the rational use of raw materials and natural resources, maintaining environmental stability by reducing the impact of the enterprise on the environment, and other measures to prevent or eliminate their negative impact. The most innovative enterprises need to focus on the best available technologies in the industry. It is emphasized that some companies take into account environmental imperatives in their activities and develop plans for the future, adhering to the growing environmental requirements, others – are limited to the implementation of current requirements by the state. It is noted that modern society evaluates the quality of products on many indicators, one of which in the context of the ecological crisis is the negative impact on the environment provided in the production process. Thus, the environmental responsibility of the enterprise becomes a factor that must be carefully assessed by investors, partners, consumers, and the public. The company can increase its environmental efficiency by implementing ISO standards in environmental management, energy efficiency management, and social responsibility management in the management system. The new is carried out by innovative business structures. It is substantiated that the introduction of the principles of social responsibility

objectively entails significant costs for enterprises, which are often ventured by innovatively active entities, which in the long run are offset by increased income from improving image and business reputation, which will ultimately increase their competitiveness.

Keywords: social responsibility of business, enterprise, innovatively active business, environment, international standards.

Постановка проблеми. Сьогодні в світі ведеться велика кількість дискусій на тему впровадження екологічних принципів соціальної відповідальності бізнесу. Це не лише данина моді, а й інструмент підвищення конкурентоспроможності, можливості виходу на нові «екочутливі» ринки, покращення іміджу, підвищення ефективності взаємовідносин з інвесторами та залучення нових клієнтів. Екологічна політика невід’ємна від корпоративної соціальної політики підприємств, адже ця сфера бізнесу охоплює не лише питання пов’язані з виробництвом.

Соціальна відповідальність як елемент сталого розвитку спрямована на підтримку та забезпечення благополуччя громадян, у тому числі стосовно питань охорони навколишнього середовища та захисту їх від негативного впливу виробничих факторів. Особливо зараз, в епоху стрімкого розвитку високих технологій, підприємства повинні приділяти увагу питанням екологічної відповідальності, аналізувати, оптимізувати свій екологічний слід, ефективно використовувати технології для збереження довкілля. Наголосимо, що не всі керівники налаштовані на впровадження передових технологій на своїх підприємствах. Отже, проблематика щодо впровадження екологічних принципів соціальної відповідальності інноваційно активним бізнесом не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостями концепції соціальної відповідальності займалися як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Найбільш відомими серед них є: Ткач Є. В., Ткач С. В. [10], Божкова В. В., Сагер Л. Ю. [3], Руденко О. В., Кондратюк О. М., Горєва А. С. [9], Антошко Т. Р. [1], Маматова Т. В. [7]. Питанням екологічної соціальної відповідальності присвячені, зокрема, праці Грищенко О. Ф., Голишева Є. О. [5], Огородник В. В. [8], Грішнова О. А., Думанська В. П. [6], Бочарова Н. А. [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Безсумнівно, тема впровадження екологічних принципів соціальної відповідальності на підприємстві надзвичайно важлива, оскільки від цього залежить життя майбутніх поколінь, тому цю тему необхідно популяризувати, висвітлювати та про-

сувати на різних рівнях. Однак деякі питання все ще залишаються недостатньо вивченими, а також потребують подальших наукових досліджень.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розробка теоретичних рекомендацій щодо подальшого розвитку впровадження екологічних принципів соціальної відповідальності сучасними підприємствами, які мають інноваційно активну позицію.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній світовій практиці відбувається поєднання інтересів бізнесу та суспільства. Це нова парадигма інновацій. Згідно цієї парадигми підприємства впроваджують соціальні інновації. Що сприяє цьому? Можливо очікування суспільства та держави щодо вкладу інноваційно активних підприємств бізнесу у сталий розвиток та соціальне благополуччя.

Зазначимо, що інноваційна активність здійснюється через інноваційні процеси. Інноваційно активний бізнес повинен функціонувати в таких умовах, коли постійні інновації стають невід’ємним елементом цивілізованої конкуренції між компаніями чи підприємствами, коли саме інноваційно активний бізнес отримує довгострокові переваги на ринку, а їх власники зацікавлені в результативних інноваціях.

Єдиного терміну, який би чітко дав визначення стосовно соціальної відповідальності, а тим паче інноваційно активного бізнесу в Україні поки не з’явилося. Дійсно, бізнес повинен бути соціально відповідальним. Не можна не погодитись з думкою Ткач Є. В. та Ткач С. В., що «соціально відповідальний та інноваційно активний власний бізнес (зокрема, створення в суспільстві іміджу добропорядного і законотворчого підприємця) має становити основу формування бранда держави й регіонів» [10, с. 16].

Божкова В. В., Сагер Л. Ю. під соціальною відповідальністю розуміють «добровільне зобов’язання бізнес-організацій проводити таку політику, приймати такі рішення, розвивати такі напрямки діяльності, які є бажаними з точки зору цілей та цінностей суспільства» [3, с. 146].

Руденко О. В., Кондратюк О. М., Горєва А. С. дають визначення соціальної відповідальності бізнесу «як самостійної, ініціативної,

систематичної діяльності суб'єктів господарювання щодо формування взаємовідносин із суспільством, органами влади, населенням, партнерами з метою узгодження та/або задоволення соціальних, економічних, фінансових, етичних інтересів усіх груп зацікавлених користувачів на взаємовигідних умовах для досягнення як економічних, так і соціальних результатів» [9].

Відповідно міжнародного стандарту ISO 26000 корпоративна соціальна відповідальність – це та діяльність (а саме продукція і послуги) на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству і міжнародним нормам поведінки [7].

Таким чином, виходячи із запропонованих визначень соціальної відповідальності бізнесу, сформулюємо своє бачення дефініції. Соціальна відповідальність бізнесу – це добровільна діяльність організації чи підприємства, що складається з певних політик та дій, спрямованих на підтримку, вдосконалення соціально-трудова відносин як всередині самого підприємства так і з іншими господарськими суб'єктами, що приносить користь бізнесу та сприяє при цьому соціальному, економічному, екологічному, сталому розвитку суспільства в цілому. Якщо вести мову про інноваційно активні підприємства, то сюди можемо віднести тільки ті, що здійснюють розробку чи впровадження нової або вдосконаленої продукції, технології.

В умовах глобалізації перед науковою та діловою спільнотою постає питання про необхідність розуміння соціальної відповідальності бізнесу як фактору сталого розвитку, який є якоюсь рушійною силою, умовою, причиною, що впливає на економічний процес.

Наголосимо, що в січні 2020 року Уряд прийняв рішення про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [4].

У той же час розвиток соціальної відповідальності в Україні стикається з низкою проблем, серед яких найчастіше виділяються: пасивність суспільства та низький рівень соціальної активності, тиск з боку держави, відсутність відповідної законодавчої бази, недовіра населення до бізнесу. Однак підприємства не повинні орієнтуватися лише на короткострокові економічні результати діяльності при

формуванні своєї стратегії соціальної відповідальності, а також не повинні обмежуватися лише благодійними акціями. Високі витрати на корпоративну соціальну відповідальність є однією з основних перешкод для її становлення та розвитку (рис. 1). Однак слід наголосити, що інвестиції у вирішення соціальних, екологічних питань у перспективі сприяють скороченню витрат підприємства, оскільки інноваційні розробки дозволяють відкрити нові можливості, уникнути ризиків, оптимізувати процеси.

Слід зазначити, що концепція соціальної відповідальності бізнесу розроблялася найбільшими корпораціями світу упродовж другої половини ХХ ст. та утвердилася значною мірою як стратегія екологічно сталого розвитку.

Тенденції розвитку промислового сектору, його стрімке зростання сприяють дедалі більшій зацікавленості підприємств, а також суспільства в управлінні та регулюванні проблем навколишнього середовища. У підприємств зростає попит щодо вивчення та подальшого впровадження нових екологічних практик, які є одним із компонентів стратегії корпоративної соціальної відповідальності.

Екологічна складова корпоративної соціальної відповідальності розглядається як свідома та добровільна участь бізнесу у програмах з раціонального застосування сировинних та природних ресурсів, збереження екологічної стабільності через зменшення впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище, а також комплекс інших заходів, спрямованих на попередження чи усунення їх негативного впливу. Найбільш інноваційно активним підприємствам необхідно орієнтуватися на найкращі доступні технології, які є в галузі. Для виконання вимог підприємства повинні модернізувати обладнання для очищення викидів та скидів, застосовувати нові технології виробництва, впроваджувати замкнені виробничі цикли, застосовувати принцип екологічно орієнтованого проектування продукції, розробляти та впроваджувати технології ресурсозбереження. Одні підприємства враховують екологічні імперативи у своїй діяльності та розробляють плани на перспективу, дотримуючись зростаючих екологічних вимог, інші – обмежуються виконанням поточних вимог з боку держави.

В наші дні екологічна відповідальність – це не просто популярне суспільне віяння. Для сучасної людини це питання виживання всього її виду, збереження довкілля та майбутніх поколінь. У Тихому океані плаває сміт-

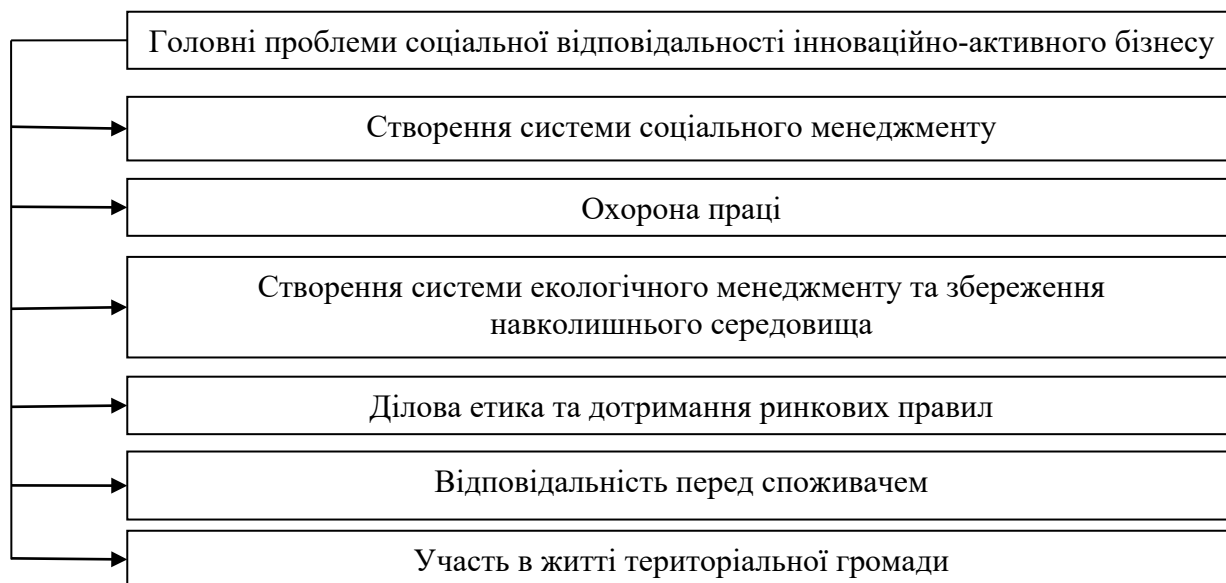

Рис. 1. Класифікація головних проблем соціальної відповідальності інноваційно-активного бізнесу ISO/WD 26000

Джерело: власна розробка на основі ISO/WD 26000

тева пляма величиною з материк, а мікрочастинки пластику вже виявлено навіть на вершині гори Еверест.

Екологічна складова корпоративної соціальної відповідальності розглядається як свідомо та добровільна участь інноваційно-активного бізнесу у програмах з раціонального застосування сировинних та природних ресурсів, збереження екологічної стабільності, через зменшення впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище, а також комплекс інших заходів, що спрямовані на попередження та усунення їх негативного впливу.

Як показує світовий досвід, в основі всіх міжнародних механізмів екологічної та соціальної відповідальності при реалізації принципів відповідального фінансування лежать добровільні зобов'язання. Очевидно, що зазначені інструменти добровільних екологічних зобов'язань підприємств природокористувачів, враховуючи рівень впливу господарської та іншої діяльності на стан суспільних екологічних благ як елемента природного капіталу, мають відображати вимоги природоохоронного законодавства до механізмів. Так, наприклад, стандарти екологічної та соціальної відповідальності, що застосовуються Європейським банком реконструкції та розвитку тісно взаємопов'язані з законодавством ЄС.

Для управління екологічними аспектами діяльності підприємства Міжнародна організація стандартизації (ISO) розробила серію стандартів. ISO 14000 встановлює вимоги

до системи екологічного менеджменту, ISO 50000 – до системи управління енергоефективністю, ISO 26000 та IWA 26 – до системи управління соціальною відповідальністю. Застосування цих стандартів дозволяє підприємству ефективніше вести роботу з охорони навколишнього середовища, економити ресурси, визначити підходи до вдосконалення системи управління підприємством, навчання персоналу та модернізації виробництва.

Наприклад, впровадження системи екологічного менеджменту дозволить підприємству: зменшити викиди та платежі за забруднення навколишнього середовища; більш ефективно керувати відходами, зменшити їх утворення; скоротити кількість порушень виробничого та технологічного характеру, кількість інцидентів, що ведуть до аварій та забруднення навколишнього середовища, зменшити екологічні ризики; скоротити непродуктивні витрати; розширити можливості отримання кредитів за допомогою поліпшення іміджу підприємства.

З одного боку, суспільство вимагає від виробника підвищити екологічну ефективність виробництва та відповідальність, знизити забруднення довкілля, зменшити витрати енергії та сировини, а з іншого боку – виконання цих вимог щодо охорони навколишнього середовища вигідне для підприємства, оскільки такий підвищений інтерес суспільства до екологічної та соціальної відповідальності виробника робить їх елементом маркетингу продукції, що виробляється на ринку.

В Україні екологічний та соціальний аспект роботи підприємств поки не враховується під час укладання контрактів, тоді як в європейських країнах екологічна та соціальна відповідальність компаній є значним аргументом. Багато підприємств, що постачають продукцію на світовий ринок, розуміючи це, розміщують на сайтах інформацію про свою соціальну відповідальність, про впровадження в систему управління систем менеджменту якості, екологічного менеджменту, менеджменту енергоефективності.

В ідеалі сучасна соціально відповідальна практика екологізації знаходить втілення в екологічно орієнтованому (зеленому) бізнесі. Понад 10 років країни ЄС реалізує програму Zero Waste, що означає нуль відходів. Основна ідея цієї програми – формування відповідальності виробників у вирішенні проблеми скорочення обсягів твердих побутових відходів за допомогою зменшення кількості, повторного використання та переробки.

На ринку благо виступає як продукт певної якості який задовольняє конкретні потреби. Для соціально відповідального товаровиробника якісний товар одночасно має бути екологічно достатнім. Екологічна складова соціальної відповідальності бізнесу проявляється у наданні відповідних атрибутів якості продукції.

У цілому українське екологічне законодавство є більш лояльним, ніж, наприклад, європейське. Ведуться дискусії навколо екологічних штрафів, величина яких не відповідає шкоді, що завдається, і слабо мотивує порушників. Аналіз проблем українського екологічного законодавства та розробка рекомендацій щодо його вдосконалення, у тому числі з урахуванням закордонного досвіду, були б корисними у контексті зниження негативного впливу підприємств та навколишнє середовище.

Слід наголосити, що популярність «зелених» ідей призводить до того, що підприємства іноді заявляють про свої екологічні досягнення, не маючи на це достатніх підстав. Проблема грінвошингу існує, вимагає вирішення і, відповідно, більшої уваги з боку наукової спільноти. Уточнимо, що це поняття увійшло в життя з 1986 року. Грінвошинг – це маркетинговий прийом, «коли компанії або організації витрачають значну кількість ресурсів із метою переконання громадськості, що вони є екологічно відповідальними, але насправді не дотримуються бізнес-практик, які зводять до мінімуму їхній негативний вплив на навколишнє середовище» [5, с. 48]. Звісно, відбувається демонстрація своєї екологічної активності лише на словах.

Корпоративна соціальна відповідальність, згідно класичного визначення Єврокомісії – концепція, що відображає добровільне рішення компаній брати участь у покращенні суспільства та захисту навколишнього середовища. Виникненню корпоративної соціальної відповідальності передувало серйозне погіршення довкілля внаслідок діяльності промислових підприємств. Поступово екологічні та соціальні проблеми стали мати глобальний характер та загрожувати ефективному функціонуванню підприємств. Це, в свою чергу, змусило бізнес-спільноту замислитися про те, як забезпечити довгострокове процвітання (і взагалі існування) своїх бізнес структур.

Таким чином, до основних рис соціальної відповідальності сучасних підприємств можна зарахувати такі: регламентацію соціальних норм; вона не є засобом примусу; регламентацію у вільному порядку; можливість прийняття будь-якої форми та виду; спрямованість на реалізацію основного боргу підприємства перед суспільством; зв'язок із порушенням соціальних норм; відсутність структурних елементів та соціальних норм, що регламентують відповідальність; настання тільки в результаті порушення норм, залежно від розуміння їх змісту та ставлення до них.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку.

Сучасне суспільство оцінює якість продукції за багатьма показниками, одним із яких в умовах екологічної кризи є негативний вплив на навколишнє середовище, що надається у процесі виробництва. Таким чином, екологічна відповідальність підприємства стає фактором, що підлягає уважній оцінці з боку інвесторів, партнерів, споживачів, громадськості. Підвищити свою екологічну ефективність підприємство може, впровадивши в систему менеджменту стандарти ISO з екологічного менеджменту, менеджменту енергоефективності, менеджменту соціальної відповідальності. Як правило проваджують нове інноваційно налаштовані бізнес структури.

Важливо наголосити, що в умовах глобалізації сам факт соціально відповідального ведення бізнесу є важливим фактором інвестиційної привабливості компанії. Незважаючи на те, що впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності об'єктивно спричиняє значні витрати фірми, у довгостроковому періоді вони компенсуються зростанням доходів від поліпшення іміджу та ділової репутації компанії, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню її конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антошко Т.Р. Міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 8. С. 5–9. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4790/1/01_antoshko_tr_mizhnarodnyy_standart.pdf
2. Бочарова Н.А. Екологічний аспект корпоративної соціальної відповідальності підприємств. *Економіка транспортного комплексу*. 2020. Вип. 35. С. 32–47. DOI: <https://doi.org/10.30977/ETK.2225-2304.2020.35.0.32>
3. Божкова В.В., Сагер Л.Ю. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 1. С. 145–153. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3534/1/E63D0021d01.pdf;jsessionid=4D4EA728EAE015D2CAF9757E4ED41001>
4. В Україні схвалено концепцію розвитку соціально відповідального бізнесу до 2030 року. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?id=8baf7d2c-af65-4af7-af48-e1160084e828>
5. Грищенко О.Ф., Голишева Є.О. Використання грінвошингу як технології екологізації бізнесу: поняття, детермінанти та драйвери. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. № 46. С. 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2020-46-6>
6. Грішнова О.А., Думанська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності. *Економіка і управління*. 2011. № 3. С. 32–38.
7. Маматова Т.В. Міжнародні стандарти корпоративної соціальної відповідальності: механізм адаптації для органів державного контролю України. *Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ*, 2010. Вип. 1(4). С. 109–120. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10mtvdku.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10mtvdku.pdf)
8. Огородник В.В. Вплив екологічного компонента соціальної відповідальності на економіку країни. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 7. С. 612–616. URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/132.pdf>
9. Руденко О.В., Кондратюк О.М., Горєва А.С. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, обліковий аспект та нефінансова звітність. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.102>
10. Ткач Є.В., Ткач С.В. Соціально відповідальний та інноваційно активний власний мікро-, малий та середній бізнес як основа економічного розвитку. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Економіка*. 2021. № 830. С. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.31861/ecovis/2021-830-1>

REFERENCES:

1. Antoshko T.R. (2011) Mizhnarodnyi standart iz sotsialnoi vidpovidalnosti ISO 26000 [International standard social responsibility ISO 26000]. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo: zbirnyk naukovykh prats*, 8, 5–9. Retrieved from: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4790/1/01_antoshko_tr_mizhnarodnyy_standart.pdf (in Ukrainian)
2. Bocharova N.A. (2020) Ekolohichniy aspekt korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemstv [Environmental aspect of corporate social responsibility of enterprises]. *Ekonomika transportnoho kompleksu*, 35, 32–47. DOI: <https://doi.org/10.30977/ETK.2225-2304.2020.35.0.32> (in Ukrainian)
3. Bozhkova V.V., Saher L.Yu. (2010) Sotsialno-vidpovidalnyi biznes yak odyz iz napriamkiv polipshennia imidzhu vitchyznianskykh sub`yektiv hospodariuvannia [Socially responsible business as one of the directions of improving the image of domestic economic entities]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, 1, 145–153. Retrieved from: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/3534/1/E63D0021d01.pdf;jsessionid=4D4EA728EAE015D2CAF9757E4ED41001> (in Ukrainian)
4. V Ukraini skhvaleno kontseptsiu rozvytku sotsialno vidpovidalnoho biznesu do 2030 roku [Ukraine has approved the concept of socially responsible business development until 2030]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?id=8baf7d2c-af65-4af7-af48-e1160084e828>
5. Hryshchenko O.F., Holysheva Ye.O. (2020) Vykorystannia hrinvoshynhu yak tekhnolohii ekolohizatsii biznesu: poniattia, determinanty ta draivery [The use of greenwashing as a technology of business ecologization: concepts, determinants and drivers]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 46, 47–54. DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2020-46-6> (in Ukrainian)
6. Hrishnova O.A., Dumanska V.P. (2011) Ekolohichniy vektor sotsialnoi vidpovidalnosti [Ecological vector of social responsibility]. *Ekonomika i upravlinnia*, 3, 32–38 (in Ukrainian)
7. Mamatova T.V. (2010) Mizhnarodni standarty korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti: mekhanizm adaptatsii dlia orhaniv derzhavnoho kontroliu Ukrainy [Corporate social responsibility international standards: adaptation

mechanism for the state control bodies]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvann: zb. nauk. pr.* Dnipropetrovsk: DRIDU NADU, 1(4), 109–120. Retrieved from: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10mtvdku.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10mtvdku.pdf) (in Ukrainian)

8. Ohorodnyk V.V. (2015) Vplyv ekolohichnoho komponenta sotsialnoi vidpovidalnosti na ekonomiku krainy [Impact of environmental components social responsibility on the national economy]. *Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho*, 7, 612–616. Retrieved from: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/132.pdf> (in Ukrainian)

9. Rudenko O.V., Kondratiuk O.M., Horieva A.S. (2020) Sotsialna vidpovidalnist biznesu: sutnist, oblikovyi aspekt ta nefinansova zvitnist [Business social responsibility: essence, accounting aspect and nonfinancial statements]. *Efektivna ekonomika*, 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.102> (in Ukrainian)

10. Tkach Ye.V., Tkach S.V. (2021) Sotsialno vidpovidalnyi ta innovatsiino aktyvnyi vlasnyi mikro-, mali ta serednii biznes yak osnova ekonomichnoho rozvytku [Socially responsible and innovatively active micro, small and medium own business as the basis of economic development]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriya Ekonomika*, 830, 10–20. DOI: <https://doi.org/10.31861/ecovis/2021-830-1> (in Ukrainian)